

Verden skapes hjemmefra

Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902–2002

Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen

Unipub
2008

UTDRAG 2008-02-20

© Unipub AS 2008

ISBN 978-82-7477-288-5

Henvendelser om denne boka rettes til:

T: 22 85 33 00

F: 22 85 30 39

E-post: post@unipub.no

www.unipub.no

Omslagsdesign og sats: Unipub

Trykk og innbinding: AIT e-dit AS

Omslagsfoto: © Tom Schandy / NN / Samfoto

Boka er gitt ut med produksjonsstøtte fra Institusjonen Fritt ord
Forfatterne har mottatt forskningsstøtte fra Råd for anvendt
medieforskning

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven
eller med andre avtaler om kopiering inngått med Kopinor,
interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk

Innhold

Forord	5
1 En ung nasjon skaper sitt univers Elisabeth Eide	7
2 Nasjon, diskurs, felt og orientalisme En tverrfaglig tilnærming til studier av global journalistikk Elisabeth Eide	31
3 Afrika Erfaringer og fantasier Anne Hege Simonsen	49
4 Latin-Amerika Beretninger fra USAs bakgård Anne Karin Sæther	79
5 Asia Det fjerne Orienten Elisabeth Eide	107
6 Brennpunkt Midtøsten Anne Hege Simonsen	151
7 Den gode hjelper En «humanitær stormakt» tar form Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen	187
8 «Slik lever de» – i reportasjen Elisabeth Eide	217
9 Lange linjer Pressens politiske geografi Anne Hege Simonsen	257
Vedlegg	281
Litteratur	285
Stikkordregister	297

Forord

Verden skapes hjemmefra er en rapport fra et forskningsprosjekt som har gått over tre år. Den danner en foreløpig avslutning av «Norge fra halvkoloni til humanitær stormakt – hundre år med *de andre* i norsk presse». Det er den tredje boken som bruker deler av dette materialet. De to andre er *Å se verden fra et annet sted* (2004, 2005) og *Mistenkelige Utlendinger* (2007).

En stor takk til Råd for anvendt medieforskning (RAM) som har gitt oss midler til å kjøpe oss fri noen måneder hvert år – og til Fritt Ord for å ha støttet arbeidet med å gjøre selve boken ferdig. Vi vil også takke professor Knut Kjeldstadli og lektor Olaf Hetland for verdifulle råd og korreksjoner samt Kristin Ellen Jensen i Unipub som har vist entusiasme for bokprosjektet fra første stund.

En spesiell takk til Anne Karin Sæther som har bidratt med et kapittel i boken og dessuten har gjort en strålende innsats som vitenskapelig assistent i flere av prosjektets faser.

Kapittel 7

Den gode hjelper

En «humanitær stormakt» tar form

If the 1950s 'Four Theories' perspective saw the universe only through western eyes, it was followed in the 1960s by 'modernization' theory which called upon the developing world to learn from, and imitate, the West. The media-oriented version of this theory argued that good communication was the key to 'the most challenging social problems of our time – the modernization of most of the world'.

James Curran 2005¹⁰⁴

Havet her er jo et utforsket område. Man har riktignok drevet forsøk siden 1900, men det har ikke blitt noen greie på dem. Her i India, hvor det ikke er sjelden at folk sulter i hjel, ville det jo bety mye for levestandarden om en kunne få fisken i land. Nå fisker man bare fra de små båtene inne ved kysten.

Arbeiderbladet 23.3.1953¹⁰⁵

Tiden etter andre verdenskrig var preget av store og ambisiøse prosjekter på et område som hadde vært viktig i norsk utenrikspolitikk siden uavhengigheten i 1905, nemlig fredsarbeid og solidaritet (Neumann 2001). At nordmannen Trygve Lie ble valgt som første generalsekretær i den nyopprettede verdensorganisasjonen FN, bidro til å forankre dette engasjementet. I 1947 ser vi hvordan Arbeiderbladet gjengir Lies tale til generalforsamlingen i sin helhet og «anbefaler våre lesere å studere den». Talen er preget av at Lie oppfatter verdenssituasjonen som komplisert, men også av at det er gledelig at stadig flere land er villige til å la «internasjonale organisasjoner utforske og løse felles problemer» (Arbeiderbladet 12.8.1947). Vi

¹⁰⁴ Sitatet på slutten er kreditert Lerner 1963.

¹⁰⁵ Sitatet er fra et langt intervju med fiskerikonsulent Magnar Kristensen, ansvarlig for utvikling av fiskeriene i fyrstestaten Travancore, som seinere, i 1956, inngikk i delstaten Kerala, Sør-India.

aner altså en framtidsoptimisme på verdens vegne. På et mer uformelt plan stiller Arbeiderbladets husdikter «Dorian Red» noen krav av mer egosentrisk art til sin internasjonalt innflytelsesrike landsmann:

Berettiget norsk krav i dag!

Det Norge absolutt sku' hatt
Det er en koloni
Dit alle sammen kunne dratt
Når kulda ble for stri.

No'n hulagirls med brune knær
Som snor seg slank og svai
I mellom øyas palme-trær
Ja, sånn ja! Aj, aj, aj!

E' vakker lita Sydhavs-øy
Der'n ikke trengte køl,
Et sted der både mann og møy
Holdt varmen i seg sjøl.

Og før enn vi skal fryse kav
I hjel, hver mø og mann,
Så reiser jeg et folke-krav
Fra hele Norges land.

Litt gyllen sol, litt himmel blå
Gjør sjelen ung og gla'
No'n busker med bananer på
Er også godt å ha.

Vi har en go, oppriktig venn
Som kjenner kulda her
– nå driver'n borte i F.N.
og ordner tinga der.

Han bør oss kunne hjelpe nå.
Trygt ber jeg Trygve Lie:
La Norge hurtigst mulig få
En Sydhavskoloni!

Arbeiderbladet 19.2.1947

Dorian Reds bilde av en «sydhavskoloni» minner ikke så rent lite om våre dagers Syden-ferier. Forestillingen om koloniene som et vennlig sted med vakre kvinner, varme og bananer var åpenbart fortsatt ukontroversiell på dette tidspunktet i historien, og kanskje særlig i et land uten noen offisiell kolonihistorie.¹⁰⁶ All uskylden

¹⁰⁶ Forestillingen om Norge som et land uten kolonihistorie står sterkt tross Norges besittelser og krav i Antarktis, koloniseringen av Finnmark og frafalte territorielle krav på Øst-Grønland. I tillegg kommer norske koloniale erfaringer under Danmark-Norge (se også kapittel 3).

til tross er det tankevekkende at en koloni omtales som noe man har rett til å skaffe seg hvis man vil og kan.

Den indiskfødte litteraturprofessoren Gayatri Spivak hevder at den territoriale imperialismen behøvde en politikk der kolonimakten var «in loco parentis» (i foreldrenes sted) for de innfødte. Spivak regnes som en postkolonial teoretiker, men selv misliker hun betegnelsen «postkolonialisme». For henne har kolonialismens paternalisme blitt avløst av en form for *nykolonialisme* der det å definere andre som lik oss selv, åpner for at vi må «hjelp dem til å bli mer lik oss» (Spivak i Eriksson et al. 1999:270–271).

Dette nye forholdet bygger på en form for universalisme og menneskerettslig tankegang, men bærer også i seg en homogenisering som kan åpne for nye overgrep. Homogeniseringen har røtter i oppfatningen av de *andre* som lidende av mangelsykdommer (Shohat og Stam 1994). De blir definert ut fra alt de *ikke* har, mer enn det de faktisk rår over. Sitatet som innleder dette kapitlet, er et eksempel. Der kan en få inntrykk av at de indiske fiskerne ikke engang mestrer å få fisken i land, og at denne beklagelige mangelen fordrer innsats utenfra.

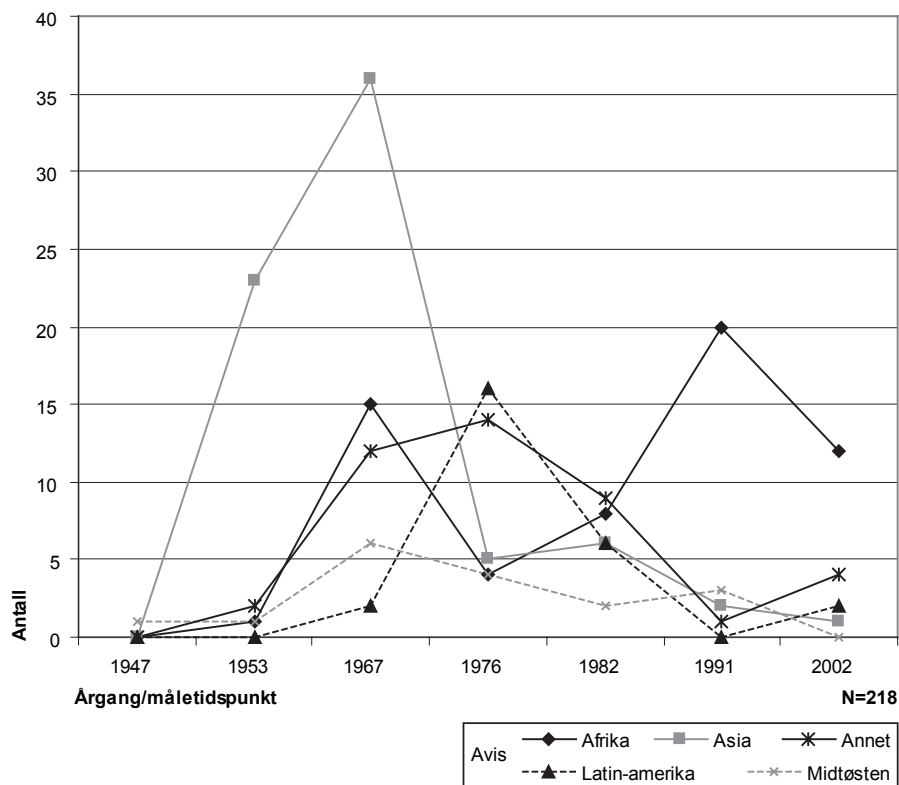
Bistand og misjon

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvordan norsk bistand blir omtalt i våre utvalgte aviser, med et særlig nærgående blikk på deknningen av det indiske subkontinentet hvor nettopp fiske sto sentralt i den tidlige fasen. Bistand er forholdsviss sparsomt dekket i vårt «hundreårsmateriale», men sammen med kategorien «misjon» blir det bortimot 300 oppslag. Under ser vi hvordan artiklene om bistand fordeler seg. Ikke overraskende (figur 7.1) er det Asia og Afrika som høster mest omtale. Og mens Asia synker i betydning gjennom århundret, stiger omtalen av Afrika noe. Midtøsten dekkes nesten påfallende lite fra dette perspektivet.

Samlet sett er dette et dekningsområde på retur. Vi ser en topp i 1967 og 1976, men nedgangen etterpå er interessant i og med at det er i denne perioden Norge konsoliderer seg som «humanitær stormakt» gjennom innsatsen på freds- og forsoningsarenaen (Egeland 1988, Tvedt 2003).

Nedgangen kan skyldes et profesjonelt oppgjør med «prosjektjournalistikk», etter at man i den redaksjonelle debatten på 1990-tallet ble mer opptatt av ikke å reise «på tur» med donorene og takke for reisen med velmente oppslag. På den annen side er utvalget vårt for lite til at vi kan konkludere sikkert.

VERDEN SKAPES HJEMMEFRA

Figur 7.1: Bistand, år og område

Av avisene er det Aftenposten og Stavanger Aftenblad som har flest oppslag (53 og 40), mens løssalgsavisene har markert færre (Dagbladet 15 og VG 12). Kanskje har de sistnevnte vurdert stoffet som mindre salgbart, eller så kan det lave antallet henge sammen med at løssalgsavisene, som har mindre stabilt lesergrunnlag, ikke initierte rene innsamlingskampanjer i samme grad som abonnementsavisene. Sjangermessig følger oppslagene den allmenne fordelingen: Flest notiser (86) og nyheter (82), dernest noen flere kommentarer (20) enn reportasjer (11). Siden Asias andel er den største, og siden India var et tidlig land i norsk utviklingshjelps historie, faller det naturlig å konsentrere omtalen om dette kontinentet. Vi vil imidlertid også se på pressens framstilling av gode hjelpere annensteds, særlig misjonærer, samt vurdere hvordan ulike bistandspolitiske trender gir seg utslag i vårt materiale.